

Memo van de gedeputeerde

H.I. Roijackers

Gedeputeerde Water, Natuur en Gebiedsgerichte aanpak

Onderwerp

Motie bloemrijke dijken

Datum

20 januari 2022

Documentnummer

4962420

Aan

Provinciale Staten van
Noord-Brabant

Kopie aan

Van

Hagar Roijackers

Telefoon

Email

hroijackers@brabant.nl

Bijlage(n)

1

Geachte Statenleden,

Via deze memo wil ik u graag informeren over de invulling van [Motie 109 - 2021 bloemrijke dijken](#). In deze motie verzoekt u GS om met de Brabantse waterschappen en Rijkswaterstaat in overleg te gaan welke kansen er zijn om Brabantse dijken beter ecologisch te beheren, en u over de uitkomsten van dit overleg uiterlijk voor 1 oktober 2021 te informeren.

Op uw verzoek is overleg gevoerd met de Brabantse waterschappen over het ecologisch beheer van de Brabantse dijken. Het heeft langer geduurd dan van tevoren was voorzien om de informatie beschikbaar te stellen in verband met de werkdruk bij de waterschappen en de provincie.

Bij waterkeringen is er onderscheid tussen primaire en regionale waterkeringen. De primaire keringen bieden bescherming tegen hoogwater uit de rivieren (rood). Een regionale waterkering biedt bescherming tegen hoogwater, niet zijnde rivieren, uit waterlopen aangewezen door de provincie (oranje). Zie de afbeelding hieronder.

Het Rijk wijst de primaire waterkeringen aan en stelt de normen voor de primaire waterkeringen vast. De provincie wijst de regionale waterkeringen aan en stelt de normen voor de regionale waterkeringen vast. Over het algemeen zijn de waterschappen de eigenaar en de beheerder van de waterkeringen. In het werkgebied van waterschap Brabantse Delta is een groot deel van de regionale waterkeringen in eigendom en beheer van particulieren. Het waterschap houdt toezicht op alle waterkeringen en is bevoegd om te handhaven.

Er is geen contact opgenomen met Rijkswaterstaat omdat Rijkswaterstaat geen waterkeringen in de provincie beheert.

De waterschappen hebben informatie aangeleverd over het beheer van de waterkeringen. Mijn conclusie is dat de waterschappen voortvarend bezig zijn de ecologische potentie van de waterkeringen optimaal te ontwikkelen en hiermee een bijdrage leveren aan het bevorderen van de biodiversiteit in de provincie.

Datum

20 januari 2021

Documentnummer

4962420

Ecologische beheer van de waterkeringen is opgepakt

De waterschappen zijn sinds een aantal jaren (start vanaf ongeveer 2012) aan de gang met het ecologische beheren van de waterkeringen. Het ecologisch beheer is vastgelegd in de onderhoudsplannen. Waar voorheen het beheer vooral gericht was op een doelmatige uitvoering en lage kosten, is het beheer tegenwoordig gevarieerder en ook gericht op het bevorderen van de biodiversiteit. De veiligheid, de primaire functie, van de waterkering wordt niet uit het oog verloren. Door gefaseerd maaien, maaien vanaf 15 juni, afwisseling van maaien en drukkbe grazing, afvoeren van maaisel, maaiseltransplantatie en sinusmaaien neemt de soortenrijkdom op de waterkeringen toe.

Door monitoring en het deelnemen in onderzoeken ontstaat inzicht en kennis over de mogelijkheden de biodiversiteit op de waterkeringen te versterken. De provincie draagt regelmatig bij aan dergelijke onderzoeken. Voedselrijke delen worden vaker gemaaid dan delen waar minder biomassa groeit. Het bevorderen van de biodiversiteit vraagt maatwerk dat de waterschappen steeds meer bieden. Door het ecologische beheer worden de waterkeringen kruidenrijker. Een gevarieerdere kruidenrijke vegetatie bevordert de erosiebestendigheid van de dijk doordat de verschillende kruiden variëren in de diepte van de beworteling.

In het werkgebied van waterschap Brabantse Delta is een deel van de regionale waterkeringen niet bij de waterschappen in beheer maar bij particulieren. Op deze waterkeringen vindt meestal standbeweiding, permanente beweiding (meestal met schapen) tijdens het groeiseizoen, plaats. Bij standbeweiding is de biodiversiteit laag omdat de vegetatie niet kan uitgroeien.

Ontwikkelingen

Ecologische beheer vindt nog niet op alle waterkeringen plaats. In de bijlage leest u hier meer over per waterschap. Waterschappen bekijken de mogelijkheden om het ecologisch beheer op zoveel mogelijk waterkeringen te gaan invullen.

Met vriendelijke groet,

H.I. Roijackers

Bijlage

Onderwerp

Memo gedeputeerde bloemrijke dijken

Datum

20 januari 2022

Documentnummer

5013510

Aan

PS

Kopie aan

Bijlage: informatie per waterschap

Informatie van waterschap Aa en Maas

De hoofdfunctie van de waterkering is om het achterland te beschermen tegen overstromingen. Naast de hoofdfunctie kunnen de waterkeringen ook nevenfuncties vervullen zoals natuur, recreatie, cultuurhistorie, landbouw, wonen en transport. In het beheer- en onderhoudsplan waterkeringen 2019-2023 zijn een aantal streefbeelden ten aanzien van deze functies beschreven. Voor natuur/ecologie is als streefbeeld opgenomen dat het beheer wordt afgestemd op de ecologische potentie. Functie-eisen daarbij zijn dat de beheervorm moet passen bij de ecologische potentie en dat er gestreefd wordt naar een soortenrijke vegetatie met een hoog aandeel aan kenmerkende stroomdalsoorten. Hierbij is het wel van belang dat de bekleding erosiebestendig blijft.

Ter bespreking in

van

Hagar Roijackers

Telefoon

Email

Beheer en onderhoud

Via het beheer en onderhoud wordt invulling gegeven aan de streefbeelden. Bij waterschap Aa en Maas gebeurt dat via meerdere vormen van onderhoud, die allen

zorgen voor een erosiebestendige bekleding. Erosiebestendigheid heeft baat bij een soortenrijke gras/kruidenmat, zodat er op diverse dieptes doorworteling is en er stevigheid zit in de zode. Daarnaast is de bekleding dan beter bestand tegen droogte/te veel water, aangezien het minder impact heeft wanneer een soort afsterft (dit was bij droogte de afgelopen jaren voor enkele soorten het geval). Op standbeweiding na zorgen alle vormen van onderhoud, naast de erosiebestendigheid, ook voor het stimuleren van de ecologische potentie.

Datum

20 januari 2022

Documentnummer

5013510

Onder de tabel is aangegeven op welke manier dit gebeurt.

Methode:	Door:	Functie: Veiligheid	Functie: Ecologie	Functie: Recreatie	Functie: Landbouw
Maaien	Aannemer				
	Derden				
Begrazen	Stand				
	Druk				
Combi maaien begrazen	Aannemer of derden				

Tabel 1. Beheervorm in relatie tot (neven)functies

Maaien: de meeste dijkpercelen worden 2x gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Daarbij wordt aangehouden dat er pas vanaf 15 juni gemaaid mag worden, zodat de meeste bloemen, kruiden en grassen zaad hebben gevormd en uitgezaaid. Voor enkele aandachtsoorten die pas later uitzaaien wordt er voor de 1e maaibeurt een ronde gemaakt door een ecooloog die de aandachtsoorten markeert met een vlaggetje. Daar wordt ruim omheen gemaaid, zodat de soort alsnog kan uitzaaien. Het gaat hier onder andere om waardevolle soorten als grasklokje, rapunzelklokje en beemdkroon. Dit gebeurt sinds 3 jaar en het is zichtbaar in het veld dat het effect heeft. Eens in de 5 jaar worden de primaire en regionale waterkeringen ook vlakdekkend gemonitord, waardoor inzichtelijk wordt gemaakt hoe de ecologische ontwikkeling is. Daarnaast zijn er in 2020 proeven gestart met de Kleurkeur van de vlinderstichting waarbij stroken vegetatie blijven staan in het belang van de insecten. Dit gebeurt nabij Cuijk. Hier wordt gemonitord

Foto 1. Maaiseltransplantatie.

Foto 2. Bloemrijke Maasdijk met rapunzelklokje

om te bekijken of dit uitgebreid kan worden naar grotere dijktrajecten. Ook is er maaiseltransplantie toegepast met bloem- en kruidenrijk maaisel over een dijktaalud met een minder bloem- en kruidenrijke bekleding.

Begrazen: met drukkbegrazing worden dijkpercelen 2 a 3 dagen begraasd met een hoge graasdruk, waardoor de schapen als een maaimachine functioneren. Hierin kan goed gestuurd worden op biodiversiteit door rekening te houden met de tijdstippen van begrazing. Deze vorm wordt vooral bovenstrooms veel toegepast waar de Maasdijken relatief schraal zijn en de bekleding kruidenrijk is. De enige vorm van dijkbeheer die niet actief bijdraagt aan het bevorderen van biodiversiteit is standbeweiding (van 1 april tot en met 1 oktober schapen op hetzelfde stuk dijk). Dit wordt toegepast op circa 20% van het areaal primaire keringen. Voor meer dan 50% zijn dit percelen kleiner dan een halve hectare rondom bebouwde stukken met weinig ecologische potentie. In een pilot in 2012 zijn percelen met een hoge ecologische potentie overgeschakeld van standbeweiding naar maaien, zodat de biodiversiteit bevorderd werd. Hier zijn een aantal monitoringsvakken voor opgesteld die nog altijd worden gemonitord. De effecten op de biodiversiteit blijken positief.

Conclusie

Het huidige dijkbeheer van de primaire en regionale waterkeringen bij Aa en Maas sluit goed aan bij de ambitie om de biodiversiteit te stimuleren en te zorgen voor een meer bloem- en kruidenrijke bekleding. Naast het reguliere beheer zijn er meerdere initiatieven om te onderzoeken of de biodiversiteit een nog grotere impuls kan krijgen. Waterveiligheid blijft het belangrijkste, maar kan in veel gevallen hand in hand gaan met biodiversiteit.

Datum

20 januari 2022

Documentnummer

5013510

Informatie van waterschap Rivierenland

Het ecologische beheer van waterschap Rivierenland is gericht op een soortenrijke grasbekleding die duurzaam in stand wordt gehouden. Het beheer en onderhoud is gericht op een stabiele situatie in tijd en ruimte. Flora en fauna hebben hier baat bij, wat blijkt uit metingen in de periode 2018-2020. Basis hiervoor is het één- of tweemaal per jaar maaien van de waterkeringen, waarbij het maaisel wordt afgevoerd. Het waterschap streeft ernaar gefaseerd te maaien zodat de kansen voor insecten toenemen. In het gebied Heusden en Altena zijn voornamelijk primaire keringen te vinden (zie kaartje).

Datum

20 januari 2022

Documentnummer

5013510

De ambitie voor primaire keringen is om naast het verschrallen minimaal 50% van deze keringen gefaseerd te maaien waarbij we voor 20% van deze dijken nog specifiek maatwerk betrachten in verband met het rekening houden met bijzondere soorten zoals Beemdkroon en Veldsalie. Deze werkwijze wordt de komende jaren geleidelijk ingevoerd bij de periodieke vervanging van bestekken en andere onderhoudsovereenkomsten.

Voor de regionale keringen zijn deze ambities nog niet uitgewerkt; deze verwachten we begin 2022 in het bestuur vast te stellen. De uiterwaarden, dijk en binnendijkse zone nabij Rijdsdijk wordt voor het waterschap door Brabants Landschap met een integrale visie onderhouden. Hiervoor is in 2021 de onderscheiding Pro Flora et Securitatie toegekend. Een deel van de dijken langs de Afgedamde Maas valt nog onder oude 'eeuwigdurende' pachtcontracten en hebben een meer agrarische doelstelling.

Waar lopen we tegen aan

Het waterschap loopt aan tegen het dilemma van 'maatwerk binnen het bulkwerk'. Als waterschap beheren we in het hele beheergebied 2.000 ha grasbekleding met een enorme variatie in omstandigheden. We moeten dus beheerkeuzes maken hoe we de veiligheid van dijken blijven waarborgen, rekening houden met bijzondere situaties, die op de juiste wijze in een van de vele overeenkomsten vatten en de uitvoering op de juiste wijze laten plaatsvinden en die begeleiden. Dit ecologische

beheer vraagt substantieel tijd en aandacht wat bij de basistaak voor veiligheid komt.

Informatie van waterschap Brabantse Delta

Waterschap Brabantse Delta beheert 132 kilometer primaire keringen en 249 kilometer regionale keringen. Hiermee beschermen we de inwoners en bedrijven tegen een overstroming. Waterveiligheid is daarmee de kerntaak van ons waterschap. In het kader van Klimaat en Duurzaamheid is het vergroten van de biodiversiteit een van de speerpunten in het beheer van waterschap Brabantse Delta. Waterkeringen kunnen daar een grote bijdrage aan leveren, zeker gezien het aanzienlijke areaal van waterschap Brabantse Delta.

Om de biodiversiteit te vergroten worden zoveel mogelijk waterkeringen ecologische onderhouden. Het waterschap past hiervoor zogenaamd sinusmaaien toe, een methode waarbij er per maaironde meanderend wordt gemaaid. Hierbij blijft een deel van het gras staan, wat goed is voor vlinders, bijen en vogels. Deze methode is opgenomen in ons onderhoudsplan en levert op dit moment al meer waarnemingen van onder andere orchideeën, maar ook vlinders zoals koninginnenpages, op. Ongeveer 60% van de keringen welke bij het waterschap in onderhoud zijn, worden op deze manier beheerd. De andere (delen van) waterkeringen zijn niet geschikt om op deze manier te onderhouden. Gazonbeheer is door ons teruggebracht van 13 x maaien naar 6 x maaien per jaar.

Om de biodiversiteit nog verder te verbeteren heeft het waterschap op enkele binnendijkse bermen van onze dijken struweel aangebracht en op die manier ecologische stapstenen te realiseren. Dit was mogelijk door deze bermen groter te maken dan strikt vanuit waterveiligheid noodzakelijk was.

Ook plaagsoorten worden zoveel mogelijk op een ecologische wijze bestreden. Hiervoor hebben we de afgelopen jaren vele tientallen nestkasten geplaatst langs onze primaire waterkeringen voor de torenvalk, bosuil en steenuil. Vanaf dit jaar stopt het waterschap ook met de reguliere bestrijding van mollen, en wordt overgegaan naar een lokale bestrijding op risicovolle trajecten.

Bovenstaande geldt vooral voor onze primaire keringen. Voor de regionale keringen is het beeld wisselender. Reden hiervoor is dat het onderhoud van de waterkeringen aan het eigendom is gekoppeld. De eigenaar is verantwoordelijk voor het onderhoud van de waterkering. Vrijwel alle primaire waterkeringen zijn in eigendom van ons waterschap, maar van de regionale keringen is slechts een klein deel in ons eigendom. Veel particuliere eigenaren voeren daarom zelf het onderhoud uit aan de regionale waterkeringen. Niet alle eigenaren hebben echter de affiniteit, kennis of materieel om ecologisch onderhoud uit te kunnen voeren. Dit kunnen wij op dit moment ook niet afdwingen.

Wij constateren dat er de laatste jaren meer vraag is naar medegebruik van de waterkeringen in de breedste zin van het woord. Voorbeelden hiervan zijn woningbouw, energieopwekking (zonnepanelen en windturbines) en recreatie. Deze functies zijn vaak strijdig met de ecologische ambitie op de waterkeringen. Het waterschap maakt continu afwegingen in dergelijk medegebruik, waarbij de waterkerende functie voorop staat.

Afsluitend is het goed om te vermelden dat ons waterschap bijdraagt aan een aantal onderzoeken rondom biodiversiteit op waterkeringen, zoals Future Dikes en Bloemrijke dijken. Daarnaast zijn wij een van de partners in het onderzoek "Rijke Dijken van de Delta", een initiatief van EIS Kenniscentrum Insecten en Grauwe

Datum

20 januari 2022

Documentnummer

5013510

Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels. Ook de provincie Noord-Brabant draagt bij aan dit onderzoek. In dit onderzoek worden de ecologische waarden van de slaperdijken in het zuidwestelijk Deltagebied in kaart gebracht. De resultaten zullen inzicht verschaffen in de insectengemeenschap die kenmerkend is voor dijken en de factoren die de waarde voor deze gemeenschap beïnvloeden. Dit onderzoek draagt daarmee bij aan de bescherming en verbetering van natuurwaarden op dijken.

Datum

20 januari 2022

Documentnummer

5013510

Informatie van waterschap De Dommel

Biodiversiteit is een van de speerpunten van Waterschap De Dommel. Keringen en/of dijken kunnen hier een grote bijdrage aan leveren. Keringen hebben natuurlijk een primaire waterkerende functie, maar daarnaast hebben ze ook een ecologisch potentieel als leefgebied en corridor voor verscheidende soorten. Bloem- en kruidenrijke en gevarieerde keringen zijn uit ecologisch oogpunt van groot belang voor bijvoorbeeld bloem bezoekende insecten. Om de keringen in het beheergebied van Waterschap De Dommel bloem- en kruidenrijker te maken is in 2020 onderzoek gedaan naar de bodem en vegetatiesamenstelling van een kering en mogelijke beheervormen.

Uit het onderzoek is gebleken dat het erg lastig is om te bepalen wat de meest belangrijke factor is voor het verkrijgen van bloem- en kruidenrijke keringen. De diversiteit verschilt behoorlijk op de kering en ook de verschillende waarden van bodemfactoren en bodemsensoren maken interpretaties erg lastig. Wel lijken fosfaat, stikstof, kalium, organisch stofgehalte, lutum en organisch koolstof veel te bepalen wat betreft soortenrijkdom.

Er zijn verschillende beheervormen om de kering bloem- en kruidenrijker te maken, namelijk gefaseerd maaien en afwisselen in ruimte en tijd. Om daarnaast de bodem te verbeteren, wat betreft de bodemfactoren, is het van belang om te maaien én af te voeren bij nutriëntenrijke keringen. Zo verdient het aanbeveling om onder meer overmatige hoeveelheden van stikstof en fosfaten uit de bodem te verwijderen. Bij een verzuurde bodem is het ook mogelijk om te bekalken. Dit zorgt ervoor dat de bodemfactoren en -textuur verbeteren.

Er zijn ook verschillen aangetroffen bij factoren waar het beheer moeilijker tot niet kan sturen. Deze verschillen liggen zijn onder meer: de blootstelling van de kering, invloeden van achterliggend land, bodemleven, etc. Het is dus van belang te weten dat er altijd verschillen zullen blijven op een kering. De ene plek zal mogelijk steeds wat armer aan soorten zijn dan een andere plek. Met het toepassen van het juiste beheer kan de totale situatie verbeterd worden, maar zal niet elk stuk kering (iedere m²) even geschikt zijn voor een bloem- en kruidenrijke kering.

Tot slot

Ja, Waterschap De Dommel streeft naar bloem- en kruidenrijke en gevarieerde keringen, mits de waterveiligheid niet in het geding is. De vegetatie op een kering zegt iets over de erosiebestendigheid van de kering, waarbij uiteindelijk ook een mengsel gecreëerd moet worden die aan de eigenschappen voldoet waaraan een kering moet voldoen. De meest primaire functie van een kering blijft water keren, waarbij kruiden mede kunnen zorgen voor een verbetering van de erosiebestendigheid.

Overzicht waterkeringen per waterschap

Datum

20 januari 2022

Documentnummer

5013510

	Type waterkering		
Waterschap	Primaire	Regionale	Overige
Aa en Maas	110 km	74 km	0 km
Rivierenland	49 km	18 km	33 km
Brabantse Delta	132 km	249 km	0 km
De Dommel	0 km	10 km	140 km